

Lausunto kansallisesta ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelmasta 2030 (KISS 2030)

D/11972/03.02/2022

Asian valmistelijat Mervi Saukko, puh. 050 365 0886, Päivi Pietarinen, puh. 050 526 0436, Iiris Asunmaa, puh. 050 472 4253, Liina Kuusela, puh. 050 431 4315, Teemu Liimatainen, puh. 040 838 8152, Tuija Sinisalo, puh. 050 517 1829 ja Sallamari Piispanen, puh. 050 577 0536

Maa- ja metsätalousministeriö pyytää lausuntoa valmistelutyöryhmän luonnokseen kansalliseksi ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030). Lausunnot pyydetään toimittamaan määrämuotoisena lausuntopalvelun kautta.

Taustaa

Ilmastomuutokseen sopeutumista on edistetty Suomessa kansallisen tason politiikkatoimilla yli 15 vuoden ajan. Suomi julkaisi ensimmäisenä EU-maana ilmastomuutoksen kansallisen sopeutumisstrategian vuonna 2005. Vuonna 2014 hyväksyttiin kansallinen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelma 2022 valtioneuvoston periaatepäätöksenä.

EU:n jäsenmaiden tulee eurooppalaisen ilmastolain mukaan toimeenpanna kansallisessa sopeutumispolitiikassaan helmikuussa 2021 julkaistua EU:n sopeutumisstrategiaa. Kansallinen sopeutumissuunnitelma on osa ilmastolain mukaista ilmastopoliittista suunnittelujärjestelmää. Tavoitteena on edistää ilmastomuutoksen aiheuttamien riskien hallintaa ja ilmastokestävyyttä yhteiskunnan eri osa-alueilla. Kansallisella tasolla ilmastomuutokseen sopeutumistyön koordinaatiosta vastaa maa- ja metsätalousministeriö. Valmistelu käynnistyi syksyllä 2021 ja päättyy vuoden 2022 loppuun. Suunnitelma annetaan valtioneuvoston selontekona eduskunnalle.

Valmisteltu sopeutumissuunnitelma sisältää skenaarioihin perustuvan ilmastomuutokseen liittyvän riski- ja haavoittuvuustarkastelun sekä vision ja sille kolme päämäärää. Sopeutumissuunnitelman visiona on varmistaa pitkällä aikavälillä hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa. Visiosta on johdettu kolme päämäärää, jotka tarkentavat ilmastolakiin kirjattua sopeutumisen tavoitetta ilmastokestävyyden vahvistamisesta ja ilmastoriskien hallitsemisesta. Luonteeltaan laadulliset päämäärät kiteyttävät sopeutumispolitiikan kokonaisuuden suuntaa. Päämäärät ovat:

Päämäärä 1: Yhteiskunnan toimijoilla on vahva tahto sopeutua ilmastomuutokseen.

Päämäärä 2: Yhteiskunnan toimijoilla on käytössään tehokkaat keinot sekä luontoon että yhteiskuntaan kohdistuvien ilmastomuutokseen liittyvien riskien arvioimiseksi, ennaltaehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi.

Päämäärä 3: Yhteiskunnan toimijoilla on kyky ennaltaehkäistä, varautua ja hallita sekä luontoon että yhteiskuntaan kohdistuvat ilmastomuutokseen liittyvät riskit.

Päämääriä tarkentavat 12 teemaan jaotellut 24 tavoitetta, joita toteutetaan suunnitelmassa esitetyillä politiikkatoimilla. Suunnitelma sisältää myös tarkempia toimenpiteisiin liittyviä kirjauksia, kuten seurantamittarit ja toimeenpanon aikataulun.

Ilmastolain mukaisesti suunnitelman toimet velvoittavat ensisijaisesti valtion viranomaisia. Vuonna 2020 hyväksytyyn julkisen hallinnon strategian myötä valtio ja kunnat ovat sitoutuneet kantamaan vastuunsa ilmastonmuutoksen hillinnästä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisesta. Valtionhallinnon lisäksi alueilla ja kunnilla on merkittävä rooli sopeutumisessa, sillä suuri osa käytännön sopeutumistoimenpiteistä tehdään paikallisella ja alueellisella tasolla.

Jyväskylän kaupungin lausunto kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta 2030

1. Ehdotettu kansallinen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelma 2030

Kaupunki tarkastelee sopeutumissuunnitelmaa siitä näkökulmasta, mitä suunnitelmaan tulisi kirjata, jotta se mahdollistaisi ja tukisi kaupungin toimintaa parhaiten. EU-rahoituksen merkitystä on nostettu esille kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman toimeen panossa ja kaupunki korostaa yhteisen kansallisen koordinoinnin ja tuen merkityksen tärkeyttä. Kokonaisuutena suunnitelma on tasapainoinen.

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit'

Ilmastonmuutokseen liittyviä riskejä ja niiden seurauksia on käsitelty kattavasti. Tarkastelun kautta riskit ja haavoittuvuudet tuovat esille hyvin sekä jo tunnistettujen että uusien lisätoimien tarpeellisuuden ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Kansainväliset heijastevaikutukset näkyvät voimakkaasti odottamattomien väestöliikkeiden ja raaka-aineiden toimituksiin liittyvien ongelmien kautta myös kunnissa.

3. Tarkemmat huomiot suunnitelman visiosta ja päämääristä

Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman visiona on varmistaa pitkällä aikavälillä hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa. Visiolla pyritään siihen, että vääjäämätön ilmastonmuutos ei heikennä luonnon, ihmisten ja yhteiskunnan hyvinvointia ja turvallisuutta.

Suunnitelman visiosta on johdettu kolme päämäärää, jotka tarkentavat ilmastolakiin kirjattua sopeutumisen tavoitetta ilmastokestävyyden vahvistamisesta ja ilmatoriskien hallitsemisesta. Luonteeltaan laadulliset päämäärät kiteyttävät sopeutumispolitiikan kokonaisuuden suuntaa. Visio ja päämäärät luovat ymmärrystä sopeutumisen tarpeesta ja sopeutumispolitiikan ja -toimien tärkeydestä sekä luovat edellytyksiä ilmastonmuutoksen seurauksien ennaltaehkäisyyn ja käytännön toiminnan edistämiseen.

Kaupunki tunnistaa sopeutumisen tarpeen, sopeutumispolitiikan ja -toimien tärkeyden, sekä tarpeen laajaan yhteistyöhön, panostukseen ja sitoutumiseen toimeenpanossa eri hallinnonaloilla ja -tasoilla, Haasteita asettavat ilmastoon liittyvien riskien arvioinnin puutteelliset työkalut sekä kokonaiskoordinoinnin ja seurannan puutteet.

4. Kaupungin näkemys teemoista, niihin sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä kaupungin / oman toimialan tai toiminnan näkökulmasta

Teema 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi'

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen integrointi valtioneuvoston ja ministeriöiden strategiseen suunnitteluun ja ennakointiin nähdään välttämättömänä.

Sopeutumissuunnitelmaan liittyvät tavoitteet, mittarit ja toimenpiteet ovat kattavia. Toimenpiteiden vastuutahojen kuvauksesta ei tarkennu keitä ovat seurannan ja raportoinnin muut organisaatiot ja yhteistyötahot, joille asetetaan seuranta- ja raportointivastuita.

Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin varautuminen ja sopeutuminen on sisällytetty Jyväskylässä kaupunkistrategiaa toteuttavaan Resurssiviisas Jyväskylä 2040 -ohjelmaan oman teemanaan. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumisessa riskien ja haavoittuvuuksien kannalta merkittäviksi osa-alueiksi on tunnistettu maankäytön suunnittelu, rakentaminen, vesihuolto, hulevesien hallinta ja metsätalous. Resurssiviisaassa varautumisessa ja sopeutumisessa tuotetaan taloudellista hyötyä sekä minimoidaan taloudellisia riskejä.

Teema 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö'

Merkittävänä seikkana nähdään, että ilmastonmuutoksen seuraukset ja niihin varautuminen ja sopeutuminen on tunnistettu osana kokonaisturvallisuutta ja integroitu kokonaisturvallisuuden malliin ja huoltovarmuuden tavoitteisiin. Sen sijaan seurantamittareiden sanamuodot kuten "*tarkoituksenmukaisella tavalla*" jättävät tulkinnanvaraa. Ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvät sään ääri-ilmiöt on huomioitu niin maakunnallisessa kuin kaupungin omissa riskiarvioissa.

Teema 'Ruoka ja ravitsemusturva'

Suunnitelman tavoitteet, mittarit ja toimenpiteet katsotaan tarpeellisiksi. Ilmastokestävään ruuan kulutukseen liittyvien sopeutumista koskevien näkökohtien kehittäminen julkisissa hankinnoissa nähdään kannatettavaksi. Tavoitteisiin liittyvät esitetyt strategiat, suunnitelmat ja ohjelmat nähdään merkityksellisinä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Ilmastoruokaohjelman mukaisen toiminnan etenemisen varmistaminen kunnissa edellyttää poliittista ohjausta. Luomu 2.0 -ohjelman tavoitteet luomuruoan osuudesta elintarvikehankinnoissa koetaan haasteelliseksi, tavoitteeseen pääsy edellyttää lisäresurssointia sekä asiakkaiden sitoutumista tavoitteeseen.

Teema 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö'

Suunnitelmassa esitetyt tavoitteet, mittarit ja toimenpiteet ovat tarpeellisia ja pääosin riittäviä. Liikenneinfrastruktuurin ilmastokestävyyden vahvistamiseen liittyen toimenpiteissä on tunnistettu tarve yksityisteiden ja siltojen

kuntokartoitukseen ja tiekuntien aktivointiin. Toisaalta talousveden valmistuksessa ei ole nostettu esiin vesiosuuskuntia ja riskinä niiden taloudellisten ja ajallisten resurssien niukkuutta suhteessa tunnistettuihin tavoitteisiin ja esitettyihin toimenpiteisiin. Rakennettuun ympäristöön liittyvät toimenpiteet liittyvät lainsäädännön kehittämiseen, tiedon ajantasaisuuden ja saatavuuden varmistamiseen sekä alueidenkäytön suunnittelussa lähtötietoina tarvittavien ekologisten yhteyksien kartoituksiin.

Kaupungin omistaman Alva-yhtiöt Oy:n tavoitteena on turvata asiakkailleen kaikissa olosuhteissa säänkestävä energiantuotanto ja vesihuolto. Tavoitteena on tunnistaa riskit omassa toiminnassa sekä ylläpitää ja kehittää varautumissuunnitelma näiden pohjalta. Alvan vesihuollossa on osana johtamisjärjestelmää vuosittain päivitettävä riskinhallintasuunnitelma, mikä kattaa myös ilmastomuutokseen liittyvät riskit ja niiden hallintakeinojen toimeenpanon. Alva-yhtiöt Oy on asettanut selkeät ilmastotavoitteet. Hiilijalanjälki on verifioitu sekä hiilijalanjäljen seuraamista tehostetaan energiatehokkuusryhmän toimesta.

Teema 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnonmonimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut

Suunnitelmassa esitetyt tavoitteet, mittarit ja toimenpiteet katsotaan erinomaisiksi. Luonnon monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttäminen nähdään merkittävänä tavoitteena. Erityisesti tarvitaan lajiston pitkäaikaisseurantaa ja luonnon monimuotoisuuden tilaa kuvaavia mittareita ilmastomuutoksen vaikutuksista lajeihin ja lajityyppeihin kaupunkitasolla. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman jatko (METSO) vuosille 2026-2030, Suojelualueverkoston suunnittelun (SUMI2) jatkohanke ja Helmi-elinympäristöohjelman resurssien jatkovarmistaminen nähdään tarpeellisena.

Kuivuusriskien hallintaan liittyvät toimenpiteet toteutetaan yhteistyössä kuntien kanssa. Huomiota tulee kiinnittää siihen, kuinka alueellinen kuivuusriskien hallintasuunnitelma jalkautuu kuntiin. Hulevesien hallinnan opasaineiston ajantasaiseksi saattaminen nähdään tarpeellisena. Ennallistamisen tarpeessa oleviksi luontotyypeiksi on tunnistettu Keski-Suomessa esimerkiksi suot ja virtavedet. Uudet poikkialaiset yhteistyömuodot kuten valuma-aluekohtainen suunnittelu ja hoito nähdään tarpeellisina, samoin kuin metsätalouden uudistettu kannustinjärjestelmä, joka ohjaa tukia metsätalouden sopeutumiseen ilmastomuutokseen. Luontopohjaisten ratkaisujen kohdalla, kuten muidenkin toimenpiteiden seurannassa, tulisi kiinnittää huomiota mittaritiedon lähteisiin ja kerättävyyteen ellei mittaritieto ole saatavissa jo olemassa olevana seurantana.

Teema 'Terveyden suojeleminen ja edistäminen'

Suunnitelmassa esitetyt tavoitteet, mittarit ja toimenpiteet nähdään tarpeelliseksi. Luonnoksen mukaan kansallinen toimintasuunnitelma helteiden terveyshaittojen ehkäisemiseksi laaditaan ministeriöiden yhteistyönä vuoden 2025 loppuun mennessä. Toimintasuunnitelman mukainen toiminta on esitetty tehtäväksi hyvinvointialueilla sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä, kotihoidossa ja kunnissa virkatyönä ilman erillistä rahoitusta. Jo toimintasuunnitelmaa

laadittaessa tulisi kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota rahoituksen lisäksi siihen, millä tavalla toimet jalkautetaan kuntiin ja miten tätä seurataan kunnissa.

Teema 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojelu'

Suunnitelmassa on esitetty monipuolisesti uusia tavoitteita, mittareita ja toimenpiteitä. Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön kohdistuvia ilmatoriskejä ei tähän saakka ole riittävästi huomioitu ilmastonmuutokseen sopeutumisasiitikassa. Ilmastonmuutoksen edetessä tarvitaan lisää ilmastonmuutokseen sopeutusratkaisuja, arviointimekanismeja ja yhteistyötä varmistamaan kulttuuriperinnön ja -ympäristön säilymistä.

Teema 'Alue- ja kuntatason ilmatorisken hallinta'

Suunnitelmassa esitetyt tavoitteet, mittarit ja toimenpiteet nähdään tarpeellisiksi. Tarvetta nähdään olevan johdonmukaiseen alueiden ja kuntien ohjaukseen sekä oppaiden ja ohjeistusten päivityksiin ilmastonmuutokseen sopeutumisen näkökulmasta yhteistyössä Kuntaliiton kanssa. Lisää vuoropuhelua tarvitaan valtion, maakuntaliittojen ja kuntien välillä ja tietoa sopeutumista edistävien hankkeiden rahoitusmahdollisuuksista.

Kokonaisuudessaan kaupunki toteaa ilmastonmuutokseen sopeutumistoimien toteutusvastuun hajautuvan usealle toimijalle, toimialalle ja organisaatiolle ja kokonaiskoordinaation vastuutuksen puuttuvan. Uusin tieto ilmatoriskeista tulee saada osaksi alueiden ja kuntien yleistä ja hallinnonalakohtaista jatkuvaa varautumistyötä.

Teema 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen'

Kunnissa on tarvetta sää- ja ilmastonmuutosriskeihin ja sopeutumiseen liittyvälle helposti ymmärrettävälle ja luotettavalle tutkimustiedolle. Myös sopeutumistoimien kustannustehokkuuden, -vaikuttavuuden ja oikeudenmukaisuuden arviointimenetelmien kehittämiseksi on tarvetta.

Teemat 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja 'Kansainvälinen yhteistyö'

Kaupunki toteaa tavoitteet selkeiksi, mittareihin tai toimenpiteisiin ei ole lisättävää.

Teema 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi'

Toimenpiteet liittyvät hyvin toisiinsa ja ovat oikeansuuntaisia. Ilmi ei käy kuinka kunnat voivat hyödyntää alueellista seurantatietoa, seurantajärjestelmää ja indikaattorikokoelmaa eikä kerätäkö seurantajärjestelmään tietoa kuntatasolta.

5. Luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativat toimenpiteet kaupungin/ oman toimialan tai toiminnan näkökulmasta

Kaupunki näkee tarpeelliseksi lisätä ilmastonmuutokseen sopeutumista koskevat kriteerit julkisten hankintojen neuvontayksikön Oppaaseen ympäristönäkökohdista. Nykyisellään oppaassa on tuotu esille ympäristönäkökohtia, mutta ei juurikaan ilmastonmuutoksen tuomien riskien kannalta.

6. Suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamisen roolit ja mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi

ELY-keskusten ja maakuntaliittojen rooli suunnitelman toteuttajana kaipaa selkeyttämistä.

7. Kaupungin rooli sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa

Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman toteuttajat ovat pääosin valtion toimijoita. Suunnitelmasta ei käy selkeästi ilmi mitä kuntien rooli vastuutahona tai yhteistyötahona tarkoittaa ja mitä toimenpiteitä kunnilta käytännössä odotetaan. Osa esitetyistä toimenpiteistä on jo toteutettu edelläkävijäkunnissa. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen sopeutuminen on jo tuotu osaksi kuntien ilmasto- tai resurssiviisausohjelmia. Parhaillaan päivitetävässä Keski-Suomen maakunnallisessa riskiarviossa huomioidaan ympäristöön ja sääilmiöihin liittyvät riskit. Riskiarvio ohjaa osaltaan varautumisen suunnittelua myös kunnissa. Kaupungin omassa riskienhallinnan viitekehityksessä ilmastonmuutoksen seuraukset ovat mukana.

8. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista

Vaikutusten arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa suunnitelman vaikutuksista, niiden merkittävydestä ja mahdollisista haitallisten vaikutusten lieventämismahdollisuuksista. Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvien vaikutusten arviointi on erityisen haasteellista tavoitteiden ja toimenpiteiden moni- ja laaja-alaisen, pitkäkestoisen ja syvällisen vaikuttavuuden vuoksi. Vaikutustenarvioinnissa ei ole nostettu esille ekologisten vaikutusten arviointia. Huomionarvoista on, että vaikutus voi olla myös positiivinen, kuten kosteikoilla luonnon monimuotoisuuteen.

Liite:

- Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Kaupunginjohtaja Koiviston ehdotus

Kaupunginhallitus päättää antaa maa- ja metsätalousministeriölle edellä esitetyn mukaisen lausunnon luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030.

Päätös Päätösehdotus hyväksyttiin.